THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

רעפאָראַציעס און מלחמה חובות

עס זיינען דאָ מערערע אורזאַכן פאַר דעם אַלוועלטלאַכן עקאָנאָמישן קריזיס וואָס הערשט איצט און פאַר דער גוואַלדיקער אַרבעטסלאָזיקייט אין אַלע לענדער. די אורזאַכן זיינען אַזוי פיל און אַזוי קאָמפּליצירט, אַז אונזערע קלוגע שטאַטסלייט שטייען מיט אַראָפּגעלאָזענע הענט פאַר דעם גרויסן פּלאָנטער און ווייסן נים פאַר וואָס צו כאַפּן זיך.

לעצטנס האָט מען אָנגעהויבן אַלץ מער און מער רעדן אַזוי, אַז גאָר אין אַ גרויסער מאָס זיינען שולדיק אינ'ם קריזיס די רעפאָראַציעס און די מלחמה חובות. און מען הויבט שוין אָן רעדן און זאָגן דעם אפילו אין די פאַר־איינקטע שטאַטן, וואָס איז דער הויפּט קרעדיטאָר פון דער וועלט און איז דערפאַר באַזונדערס פאַראינטערעסירט, אַז די חובות זאָלן געצאָלט ווערן.

אַמעריקע האָט פון דער מלחמה אָן געהאַלטן אין איין איינקאָסירן די גאָלד פון דער וועלט. און דער רעזולטאַט דערפון איז, אַז זי האָט אין אַר־בערפלוס פון גאָלד, בעת אין אייראָפּע איז דאָ אַ מאַנגל אין דעם טייערן מע־טאַל. אָבער ווי אַמעריקע זוכט נים צו איזאָלירן זיך פּאָליטיש און עקאָנאָמיש פון דער וועלט, קאָן זי זיך אָבער פאַרט נים אָפּצוטיטן, און דער אַלוועלטלאַ־כער קריזיס געפינט אַזאַ שטאַרקן אָפּקלאַנג אין די פאַראייניקטע שטאַטן, אַז נים געקוקט אויף אירע ריזיקע גאָלד רעזערוון, ליידען זי פון אַרבעטס־לאָזיקייט מער ווי אַנדערע לענדער. — די צאָל אַרבעטסלאָזע אין די שטאַטן, ווערט אָפּגעשאַצט, דערגרייכט איצט דעם ריזיקן ציפער פון צען מיליאָן.

זיינען שוין דאָ אַמעריקאַנער פּאָליטיקער, וואָס וואָלטן געוואָלט מאַכן אַ סוף צו דער גאָלד קאַסירונג, וואָס שאַפט אַן איבערפלוס פון דעם טייערן מעטאַל אין די שטאַטן און אַ מאַנגל אין אייראָפּע. דאָס מיינט אָבער אָפּזאָגן זיך פון די מלחמה חובות, און בעת אייניקע, מיט סענאַטאָר בּאָראָ בראַשׂ, זיינען פאַר מוחל זיין די חובות צו אייראָפּע, ווערט אָבער פאַרשטאַנען, אַז פרעזידענט הוּאוועד איז אַן אויסגעשפּראָכענער קעגנער פון אַזאַ פּלאַן.

אייגנ מיט דער פראַגע פון די מלחמה חובות איז פאַרבונדן די פראַגע פון די דייטשע רעפאַראַציעס. דייטשלאַנד מוז זיך רייקן דעם לעצטן ביסן פון מויל און פאַרפליצן דעם וועלט מאַרק מיט ביליקע סחורות, כדי צו שאַפן צוויי ביליאָן דאָלאַר אַ יאָר אויף רעפאַראַציעס. דאָס האָט אַ דאָפּלטע ווירקונג צו פאַרשאַרפן דעם קריזיס: זיבעציק מיליאָן געבראָכענע, מיט אַ הויכן לעבנס־טייגער, מוזן שניידן זייערע באַדרעפנישן צום נידעריקסטן מיצי־מום. בעת די דייטשע סחורות מוזן אַראָפּגעשאָטן ווערן אויף פרעמדע מערק און דאַרפן פאַרגרעסערן די אַרבעטסלאָזיקייט אין די דייטשע אינדוסטריען.

צו די מלחמה חובות האָט עס אַ שייכות. וואָס אייניקע אייראָפּייאַ־שע מלוכות, באַזונדערס ענגלאַנד, וואָלטן קאָנסיק גערן מוחל געווען דייטש־לאַנד די רעפאַראַציעס, ווען אַמעריקע וואָלט גלייכצייטיק מוחל געווען זיי אויף אירע מלחמה חובות.

פון דעם פריינטלאַכן באַזוך פון דעם דייטשן קאַנצלער און דעם פינאַנץ מיניסטער ביי פרעסידענט מאַקדאָנאַלד איז צו זען, אַז ענגלאַנד איז זוליק אַרויסצוהעלפן דייטשלאַנד אין איר קרימישער לאַגע. דער איינדרוק פון דער באַגעגענעניש צווישן די שטאַטסלייט פון די בידע מלוכות איז, אַז עס ווערן געמאַכט פלעגער פאַרן צוזאַמענרופן פון אַ נייער אַלוועלטלאַכער קאָנפערענץ צו רעזוידירן פון דאָס נײַ די פריער אָנגענומענע באַשלוסן ווענן רעפאַראַציעס און מלחמה חובות.

מען נעמט אפילו אָן, אַז די איצטיקע רייזע פון די אַמעריקאַנער מי־ניסטאָרן, שטאַטס סעקרעטאַר סטימסאָן און פינאַנץ־סעקרעטאַר מעלאָן, קיין אייראָפּע, האָט צו טאָן מיט די דאָזיקע פלעגער, כאָטש די אַמעריקאַנער רעגירונג וויל עס אָפיציעל נים צוגעבן. עס לאָזט זיך גלויבן, אַז פרעזידענט הוּאוועד, ווי ער איז נים קעגן מוחל זיין אויף די מלחמה חובות, וואָלט פאַרט נים געוואָלט זעען דייטשלאַנד אינגאַנצן דערשטיקט פון דער שווע־רער לאַסט, מיט דער ווירקונג וואָס דאָס האָט אויף אַנדערע לענדער. איינ־שליסנדיק אַמעריקע, — איז אַפשר וועט ער זיך פאַרט לאָזן האַנדלען.

נים אַזוי האַפנונגספול איז אָבער די לאַגע בנוגע פראַנקרייך, וועלכע איז אַגב נאָך די פאַראייניקטע שטאַטן דאָס צווייטע לאַנד מיט אַ היכשן אָנגעזאַמלטן גאָלד רעזערוו. און וועלכע ליידען איצט דוקא דאָס וויניקער פונם אַלוועלטלאַכן עקאָנאָמישן קריזיס, ווי די אַנדערע גרעסערע לענדער. כאָטש ער פילט זיך שוין דאַרטן אויך גאַנץ שטאַרק.

פראַנקרייך, זעט אויס, איז נים אַזוי פאַראינטערעסירט אינם גאָלד וואָס זי קריגט אַרויס פון דייטשלאַנד, ווי אינם פונט פליט. זי האָט נאָך אַלץ נים פאַרלאָרן איר מורא פאַר אַ פאַרשטאַרקטער דייטשלאַנד, און זי האָט דערפאַר קיין שום חשק נים צו באַפרייען זי פון אירע רעפאַראַציעס צאָלונ־גען.

די באַגעגעניש צווישן די דייטשע און די בריטישע שטאַטסלייט אין נשעקערס, ענגלאַנד, האָט פאַר אַלעמען קלאָר געמאַכט די בריטישע סימ־פּאַטיע צו דייטשלאַנד אין איר שווערער לאַגע. און דאָס האָט געשאַפן אַן אומרואיקע שטימונג אין פראַנקרייך.

אויסערן מיניסטער בריאַן האָט זיך אָבער געאיילט צו באַראויקן די פראַנצויזישע צעטלשאַפטלאַכע מיינונג. אָדער דעם זויל פון איר, וואָס האָט נאָך אַלץ נים פאַר אַ געזונטן דייטשלאַנד, מיט זיין דערקלערונג אין דער פונקטלאַכן הויז, אַז פראַנקרייך וועט בשום אופן נים איינגיין אויף וועלכער ס'איז רעזולטיר פונם יאַנג פּלאַן. און זי וועט נים גיין צו קיין קאָנפערענצן איבער דער פראַגע.

די פראַגע איז איצט, אויב ענגלאַנד, וועלכע וויל בלי ספק רעזוידירן דעם יאַנג פּלאַן, אין פאַרבינדונג מיט די מלחמה חובות, וועט גלייכגעלטן צו באַוועגן די אַנדערע פאַראינטערעסירטע צדדים צו באַטייליקן זיך אין אַזאַ קאָנפערענץ. עס זיינען דאָ גאַנץ גוטע אויסזיכטן אויף צוציען אַמעריקע צו אַזאַ קאָנפערענץ. אָבער אַ סך שווערער וועט עס אָנקומען איינצובערעכן די עקשנות פון פראַנקרייך.

אידן בירגערן זיך איין

אויב צו אַנדערע אימיגראַנטן האָט מען טענות לטאי זיי בירגערן זיך אָפּט נים איין אין זייער איינוואַנדערונגס לאַנד און פאַרן צוריק אַזוי שנעל ווי זיי שפּאַרן אָפּ אַ געוויסע סומע געלט, קאָן מען די טענה נים האָבן צו די אידן: זיי קומען אין אַ לאַנד צו פאַרבלייבן, אַזוי לאַנג ווי מען דולדעט זיי נאָר דאָרטן . . .

אין די פאַראייניקטע שטאַטן איז צוליב דער אַרבעטסלאָזיקייט די אויסוואַנדערונג לעצטנס גרעסער ווי די איינוואַנדערונג. דאָס באַצייט זיך אָבער נים אויף די אידן: ווי קליין עס איז נים געווען די אידישע איינוואַנ־דערונג אין די שטאַטן פאַר'ן לעצטן יאָר (5,115 פון יולי 1ן, 1930, ביז אַפּ־ריל 30ן, 1931), האָט אָבער די אידישע אויסוואַנדערונג באַטראָפן בלויז אַ קליינעם פּראָצענט דערפון, — סך הכל 263 פאַר דעם זעלבן פּעריאָד.

דאָס איז אַ גאַנץ נאַטירלאַכע דערשיינונג. אַן איטאַליענער, ענגלי־שער אָדער פּוילישער אימיגראַנט, אויב זיי קאָנען זיך נים איינאָרדענען אינם נייעם לאַנד, וועלן פאַרן צוריק. ווי שלעכט דאָרטן זאָל נים זיין, געפי־נען זיי זיך אָבער צוריק ביי זיך אין דער היים, מיטן געפיל, אַז זייער מלוכה איז מחוייב צו פאַרזאָרגן זיי אַזוי גוט צי אַזוי שלעכט. ווי אַלע אַנדערע בירגער.

אָבער וואָס פאַר אַ זיינען האָט עס פאַר אַ אידישן אימיגראַנט צוריק־קערן זיך אין אַ מזרח אייראָפּייאישן לאַנד, וואו ער וועט אַלצאיינס באַטראַכט ווערן ווי אַ פרעמדער און אַן אויבעריקער? עס געפינען זיך דערפאַר אַזוי ווייניק אידישע בעלנים צו פאַרן צוריק, אפילו אונטער די שווערסטע אומ־שטענדן.

דער באַריכט פון דער אידישער אגענטור צו דער מאַנדאַטן קאָמיסיע

ווענען אין די אידישע האַספּיטאַלן. די קאַסטן פון דער אידישער מעדיצינישער טעקניק אין יאָר 1930 איז געווען אַרום א מיליאָן דאָלאַר.

די "קופּת חולים" האָט אין 1930 גע־האַט א מיטגליידערשאַפט פון 18,000, וועלכע האָבן ביינגעשטייערט 206,000 דאָלאַר. די הכנסה פון "קופּת חולים" איז געווען 303,805 און די הוצאות — 535,289 דאָלאַר.

דערציאונג און שול-וועזן

די צאָל קינדער, וואָס האָבן געלערנט אין די שולן וואָס שטייען אונטער דער אויפזיכט פון דערציאונגס דעפּאַרטמענט פון דער אידישער אגענטור איז אין סוף פון 1930, געווען 22,533. אין פאַרגלייך מיט דער צאָל 21,031 אידישע קינדער, וואָס האָבן געלערנט מיט א יאָר צוריק, די אידישע אגענטור האָלט איצט אַן 258 שולן און 897 לערער.

דער בודזשעט פון דעם דערציאונגס דעפּאַרטמענט פון דער אידישער אגענטור איז אין 1930 געווען 702,360 דאָלאַר, פון וואָס 50,500 דאָלאַר איז באַשטימט געווען פאַר ספּעציעלע אַרבעטער קורסן ביים עכנישן אינסטיטוט אין חיפה. דער בודזשעט פון דעם דערציאונגס דעפּאַרט־מענט פון דער אידישער אגענטור נעמט נים אריין דעם בודזשעט פון דעם דער־ציאישן אוניווערסיטעט. און אויך נים פאַרשיידענע אידישע שולן און דעלעגיעזע עטשנאַרן. פאַר דעם בודזשעט האָבן ביינגעשטייערט: די אידישע אגע־טור — 426,880 דאָלאַר; די פאַלעסטינער רעגירונג — 95,875 דאָלאַר; פאַלעסטינער אידישע קאָלאָניזאַציע געזעלשאַפט "פּי־קאַ" — 20,225 דאָלאַר, און פון שכר לי־מוד — 151,380 דאָלאַר.

דער העבריאישער אוני־ווערסיטעט

אין דעם יאָר 1930 האָט זיך דער העב־ריאישער אוניווערסיטעט מער קאָנסאָלי־דירט ווי אויסבעבעסערט. צוליב דער אומ־זיכערער לאַגע אין לאַנד, זיינען אָפּגע־לייגט געווען פאַרשידענע נייע אונטער־נעמונגען ביים אוניווערסיטעט. דער בו־דזשעט פון אוניווערסיטעט איז אין דעם יאָר געווען 225,000 דאָלאַר אין פאַרגלייך מיט 260,000 דאָלאַר, וואָס דער בודזשעט האָט אויסגעמאַכט אין פריערדיקן יאָר. 177 סטודענטן און פרייע צוהערער האָבן זיך באַטייליגט אין די קורסן פון דעם אר־גייווערסיטעט. וועלכער האָט געהאַט 11 פּראָפעסאָרן, 15 "העקטשערערס" און 36 אסיסטענטן און אינסטרוקטאָרן.

אין פאַרלויף פון דעם דאָזיקן יאָר זיי־נען ביי דעם אוניווערסיטעט געשאַפן גע־וואָרן קאָטעדרעס פאַר אידישער געשיכטע פון מיטל־אַלטער און פאַר רבנישער ליטע־ראַטור. דער אַרבעטאַלעשער דעפּאַרט־מענט פון דעם רעזולטער ווענ מען האָט אויסגעמאַכט אַן אינטערעסאַנטן בונד־אַרבעטן אין דער געגנט פון ירושלים און עוגריטיטנען זיינען געמאַכט געווען דורכצופירן די אויסגראַבונגען אין אַמאָ־ריא. וואָס ווערן אונטערגענומען אַזאַטען מיט דער "האַרוואַרד אוניווערסיטעט". די אַפּטיילונג פון אַרעטשאַלישע פאָרשונ־גען האָט פאַרענדיגט דאָס אַזאַטאַטשטעלן דעם אינדערעקס פון אראַבישער קלאַסישער פּאָעזיע. דער אינסטיטוט פאַר כעמיע אין איינגעריכטעט געווען אין דער צייט וואַטענבערג געבויט.

אין סוף פון יאָר 1930 האָט דער העב־

(שלוס אויף זייט 3)

איר זייט איינגעלאַדן
צו דעם שיינעם
קבלת פּנים
לכבוד דעם באַריכטן קונסטלער
ש. ראַסקין
וואו אונזער גאַסט וועט ביי אַ גלעזל טיי געבן אַ
אילוסטרירטע לעקציע
איבער קונסט
קומט געניסן פון אַ אידאַלטסרייכן אָוונט
אין
פּרץ זאַל
זונטאָג, יוני 14-טן
8.30 אָוונט
בילעטן בלויז 35 סענט
אויפזיכט: א. נ. א. פ. בר. 20

טעטיקייט פון פאַלעסטינער קאָלאָניזאַציע געזעלשאַפט

די לאַנדווירטשאַפטלאַכע טעטיקייט פון דער פאַלעסטינער אידישער לאַנדווירט־שאַפטלאַכער געזעלשאַפט "פּיקאַ" האָט זיך שטאַרק אויסגעברייטערט אין יאָר 1930. ווערט דערקלערט אין דעם באַריכט. די "פּיקאַ" האָט פאַרפלאַנצט אין דעם יאָר 14,000 דונאַם לאַנד מיט אַראַנדזש בוי־מער.

דער רעפּאַרט באַריכטעט אויך, אַז די צענטראַל באַנק פון קאָאָפּעראַטיווע קרע־דיט־אינסטיטוציעס האָט אין דעם יאָר געגעבן קורץ־טערמיניקע הלוואות אויף א סומע פון 890,000 דאָלאַר. די פאַלעס־טינער "מאַרטגעדזש און קרעדיט־באַנק" האָט געגעבן "מאַרטגעדזש" הלוואות צו פאַרמער אויף א סומע פון 715,000 דאָ־לאַר. די אַרבעטער באַנק האָט געהאַט אַן אומזאַץ פון אַרום צען מיליאָן דאָלאַר און האָט אַרויסגעגעבן הלוואות אויף א סומע פון 1,055,000 דאָלאַר.

בוי-טעטיקייט

די בוי־טעטיקייט פון יאָר 1930 איז געווען אין פאַלעסטינע באַרייטעצט גרעס־סער ווי אין די פריערדיקע יאָרן, ספּעציעל אין ירושלים און אין חיפה. תּל־אַביב, און חיפה, געבויט געווען 226 נעבעידיעס. 4נעבעידיעס זיינען געבויט געווען בײַ־דער "רעגירונג. 186 — דורך אידישע אונ־טערנעמער און 36 דורך אַנדערע.

די אידישע אינוועסטמענטס אין בוי־אַרבעט אין 1930 איז געווען אַרום 000, 3,750 דאָלאַר, פון וועלכע א מיליאָן דאָ־לאַר איז אויסגעגעבן געווען אין ירושלים 875,000 דאָלאַר אין תּל אַביב, און 000, 400 דאָלאַר אין חיפה.

נים קוקנדיק אויף דעם אַלגעמיינעם קריזיס האָט די שפּאַט תּל אַביב געהאַט א צופרידנשטעלנדן יאָר. די באַפעלקערונג פון תּל אַביב איז אין סוף פון 1930 גע־ווען איבער 40,000 טויזנט און די הכנסה פון דער שטאָט איז געווען 480,000 דאָ־לאַר אין פאַרגלייך מיט 445,000 דאָלאַר, וואָס די שטאָט האָט געהאַט מיט א יאָר צוריק.

אינדוסטריע

כאָטש די אַלגעמיינע באַדינגונגען פון דער אינדוסטריע זיינען אין יאָר 1930 געווען נים זייער נינסטיקע, איז די פּראָ־דוקציע פון געוויסע אינדוסטריעלע אונ־טערנעמונגען אין פאַלעסטינע גוט אָנגע־האַלטן געווען, ספּעציעל אין די אינדוס־טריען פון טעטאַל, עטשענס, טעל, און האַלץ. א ענלעכן, וואָס איז נעמאַכט גע־ווען פון די פאַרשידענע אינדוסטריען אין פאַלעסטינע, (אויסער געוויסע שווערע אינדוסטריען אין טראַנספּאָרטן) אין בוי־אינדוסטריען) באַוויזן, אַן די 2,276 אונטערנעמונגען האָבן באַשעפטיגט 362, 9 פּערצענט און דער אינוועסטירטער קאַפּי־טאַל האָט באַטראָגן 4,994,520 דאָלאַר.

אין דער גרופּע פון דער גרויס־אינדוס־טריע זיינען פאַראַן 12 אונטערנעמונגען וואָס באַשעפטיגן 1,200 פּערזאָן, אין לויט דעם עצונגס פון דער אינדוסטריע אין 1928 האָט די דאָזיקע גרויס־אינדוסטריע נעהאַט אַן אינוועסטמענט קאַפּיטאַל פון 11,351,000 דאָלאַר. דער באַריכט פון דער אַנעגנטור זאָגט אַזוי, אַז אין 1930 זיינען אַרום 10,562 פּערזאָן געווען אָנגעשטעלט אין אידישע שטאַטישע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען. אויסער ביי טראַנס־פּאָרט און בוי־אינדוסטריען, אין דער קאַ־פּיטאַל וואָס אין אינוועסטירט געווען אין די דאָזיקע שטאַטישע אינדוסטריעס האָט באַטראָגן 16,250,000 דאָלאַר.

די אַגענטור באַריכטעט אויך וועגן דעם עגנטליכן אָפּאַטן בנוגע דער קאַנצעסיע צו עקספּלואַטירן דעם יַם המלח וואָס איז געגעבן געווען צו דער "פאַלעסטינע פּאָ־טאַש לימיטעד", וואָס איז געשאַפן געווא־רען דורך דעם אידישן אינזשענער משה נאָוואָמאָסקי און מיידישער טולאַן, מיט א קאַפּיטאַל פון צוויי מיליאָן דאָלאַר. די קאַנסטרוקציע אַרבעט ביים יַם המלח, וואָס וועט אָפּקאָסטן 500,000 דאָלאַר, איז אָנ־געפאַנגען געווען אין אָנפאַנג פון 1930, און בעם סוף פון דעם דאָזיקן יאָר זיינען פּראָדוצירט געווען די ערשטע פּאָר טוי־זענט פונט פון רוין פּאָטאַש זאָלץ. עס זיינען דאָרט אָנגעשטעלט אַרום 300 פּער־זאָן, אידן־אָאַן אַראַבער.

געזונט-טעטיקייט

די מעדיצינישע אָרגאַניזאַציע "הדסה" און דער אַרבעטער קראַנקן פאָנד פון "קופּת חולים" פון דער אַלגעמיינער אידי־שער אַרבעטער פעדעראַציע האָבן אויך אין דעם יאָר 1930 געטראָגן דעם דערמיט, אַז די הויפּט אַראַנזשמענטן אין דער פעלד פון מעדי־צינישער און געזונטהייטטעטיקייט פון דער אידישער באַפעלקערונג. אין פאַלעסטינע, אין די אַראַבישע אינדוסטריען, אין די אַרבעטער אינדוסטריען אין פאַלעסטינע, (אויסער געוויסע שווערע אינדוסטריען אין טראַנספּאָרטן) אין בוי־אינדוסטריען) באַוויזן, אַן די 2,276 אונטערנעמונגען האָבן באַשעפטיגט 362, 9 פּערצענט און דער אינוועסטירטער קאַפּי־טאַל האָט באַטראָגן 4,994,520 דאָלאַר.

אין דער גרופּע פון דער גרויס־אינדוס־טריע זיינען פאַראַן 12 אונטערנעמונגען וואָס באַשעפטיגן 1,200 פּערזאָן, אין לויט דעם עצונגס פון דער אינדוסטריע אין 1928 האָט די דאָזיקע גרויס־אינדוסטריע נעהאַט אַן אינוועסטמענט קאַפּיטאַל פון 11,351,000 דאָלאַר. דער באַריכט פון דער אַנעגנטור זאָגט אַזוי, אַז אין 1930 זיינען אַרום 10,562 פּערזאָן געווען אָנגעשטעלט אין אידישע שטאַטישע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען. אויסער ביי טראַנס־פּאָרט און בוי־אינדוסטריען, אין דער קאַ־פּיטאַל וואָס אין אינוועסטירט געווען אין די דאָזיקע שטאַטישע אינדוסטריעס האָט באַטראָגן 16,250,000 דאָלאַר.

די אַגענטור באַריכטעט אויך וועגן דעם עגנטליכן אָפּאַטן בנוגע דער קאַנצעסיע צו עקספּלואַטירן דעם יַם המלח וואָס איז געגעבן געווען צו דער "פאַלעסטינע פּאָ־טאַש לימיטעד", וואָס איז געשאַפן געווא־רען דורך דעם אידישן אינזשענער משה נאָוואָמאָסקי און מיידישער טולאַן, מיט א קאַפּיטאַל פון צוויי מיליאָן דאָלאַר. די קאַנסטרוקציע אַרבעט ביים יַם המלח, וואָס וועט אָפּקאָסטן 500,000 דאָלאַר, איז אָנ־געפאַנגען געווען אין אָנפאַנג פון 1930, און בעם סוף פון דעם דאָזיקן יאָר זיינען פּראָדוצירט געווען די ערשטע פּאָר טוי־זענט פונט פון רוין פּאָטאַש זאָלץ. עס זיינען דאָרט אָנגעשטעלט אַרום 300 פּער־זאָן, אידן־אָאַן אַראַבער.

געזונט-טעטיקייט

די מעדיצינישע אָרגאַניזאַציע "הדסה" און דער אַרבעטער קראַנקן פאָנד פון "קופּת חולים" פון דער אַלגעמיינער אידי־שער אַרבעטער פעדעראַציע האָבן אויך אין דעם יאָר 1930 געטראָגן דעם דערמיט, אַז די הויפּט אַראַנזשמענטן אין דער פעלד פון מעדי־צינישער און געזונטהייטטעטיקייט פון דער אידישער באַפעלקערונג. אין פאַלעסטינע, אין די אַראַבישע אינדוסטריען, אין די אַרבעטער אינדוסטריען אין פאַלעסטינע, (אויסער געוויסע שווערע אינדוסטריען אין טראַנספּאָרטן) אין בוי־אינדוסטריען) באַוויזן, אַן די 2,276 אונטערנעמונגען האָבן באַשעפטיגט 362, 9 פּערצענט און דער אינוועסטירטער קאַפּי־טאַל האָט באַטראָגן 4,994,520 דאָלאַר.

אין דער גרופּע פון דער גרויס־אינדוס־טריע זיינען פאַראַן 12 אונטערנעמונגען וואָס באַשעפטיגן 1,200 פּערזאָן, אין לויט דעם עצונגס פון דער אינדוסטריע אין 1928 האָט די דאָזיקע גרויס־אינדוסטריע נעהאַט אַן אינוועסטמענט קאַפּיטאַל פון 11,351,000 דאָלאַר. דער באַריכט פון דער אַנעגנטור זאָגט אַזוי, אַז אין 1930 זיינען אַרום 10,562 פּערזאָן געווען אָנגעשטעלט אין אידישע שטאַטישע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען. אויסער ביי טראַנס־פּאָרט און בוי־אינדוסטריען, אין דער קאַ־פּיטאַל וואָס אין אינוועסטירט געווען אין די דאָזיקע שטאַטישע אינדוסטריעס האָט באַטראָגן 16,250,000 דאָלאַר.

די אַגענטור באַריכטעט אויך וועגן דעם עגנטליכן אָפּאַטן בנוגע דער קאַנצעסיע צו עקספּלואַטירן דעם יַם המלח וואָס איז געגעבן געווען צו דער "פאַלעסטינע פּאָ־טאַש לימיטעד", וואָס איז געשאַפן געווא־רען דורך דעם אידישן אינזשענער משה נאָוואָמאָסקי און מיידישער טולאַן, מיט א קאַפּיטאַל פון צוויי מיליאָן דאָלאַר. די קאַנסטרוקציע אַרבעט ביים יַם המלח, וואָס וועט אָפּקאָסטן 500,000 דאָלאַר, איז אָנ־געפאַנגען געווען אין אָנפאַנג פון 1930, און בעם סוף פון דעם דאָזיקן יאָר זיינען פּראָדוצירט געווען די ערשטע פּאָר טוי־זענט פונט פון רוין פּאָטאַש זאָלץ. עס זיינען דאָרט אָנגעשטעלט אַרום 300 פּער־זאָן, אידן־אָאַן אַראַבער.

נעזונט-טעטיקייט

די מעדיצינישע אָרגאַניזאַציע "הדסה" און דער אַרבעטער קראַנקן פאָנד פון "קופּת חולים" פון דער אַלגעמיינער אידי־שער אַרבעטער פעדעראַציע האָבן אויך אין דעם יאָר 1930 געטראָגן דעם דערמיט, אַז די הויפּט אַראַנזשמענטן אין דער פעלד פון מעדי־צינישער און געזונטהייטטעטיקייט פון דער אידישער באַפעלקערונג. אין פאַלעסטינע, אין די אַראַבישע אינדוסטריען, אין די אַרבעטער אינדוסטריען אין פאַלעסטינע, (אויסער געוויסע שווערע אינדוסטריען אין טראַנספּאָרטן) אין בוי־אינדוסטריען) באַוויזן, אַן די 2,276 אונטערנעמונגען האָבן באַשעפטיגט 362, 9 פּערצענט און דער אינוועסטירטער קאַפּי־טאַל האָט באַטראָגן 4,994,520 דאָלאַר.

אין דער גרופּע פון דער גרויס־אינדוס־טריע זיינען פאַראַן 12 אונטערנעמונגען וואָס באַשעפטיגן 1,200 פּערזאָן, אין לויט דעם עצונגס פון דער אינדוסטריע אין 1928 האָט די דאָזיקע גרויס־אינדוסטריע נעהאַט אַן אינוועסטמענט קאַפּיטאַל פון 11,351,000 דאָלאַר. דער באַריכט פון דער אַנעגנטור זאָגט אַזוי, אַז אין 1930 זיינען אַרום 10,562 פּערזאָן געווען אָנגעשטעלט אין אידישע שטאַטישע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען. אויסער ביי טראַנס־פּאָרט און בוי־אינדוסטריען, אין דער קאַ־פּיטאַל וואָס אין אינוועסטירט געווען אין די דאָזיקע שטאַטישע אינדוסטריעס האָט באַטראָגן 16,250,000 דאָלאַר.

די אַגענטור באַריכטעט אויך וועגן דעם עגנטליכן אָפּאַטן בנוגע דער קאַנצעסיע צו עקספּלואַטירן דעם יַם המלח וואָס איז געגעבן געווען צו דער "פאַלעסטינע פּאָ־טאַש לימיטעד", וואָס איז געשאַפן געווא־רען דורך דעם אידישן אינזשענער משה נאָוואָמאָסקי און מיידישער טולאַן, מיט א קאַפּיטאַל פון צוויי מיליאָן דאָלאַר. די קאַנסטרוקציע אַרבעט ביים יַם המלח, וואָס וועט אָפּקאָסטן 500,000 דאָלאַר, איז אָנ־געפאַנגען געווען אין אָנפאַנג פון 1930, און בעם סוף פון דעם דאָזיקן יאָר זיינען פּראָדוצירט געווען די ערשטע פּאָר טוי־זענט פונט פון רוין פּאָטאַש זאָלץ. עס זיינען דאָרט אָנגעשטעלט אַרום 300 פּער־זאָן, אידן־אָאַן אַראַבער.

דער באַריכט פון דער אידישער אגענטור צו דער מאַנדאַטן קאָמיסיע

ווענען אין די אידישע האַספּיטאַלן. די קאַסטן פון דער אידישער מעדיצינישער טעקניק אין יאָר 1930 איז געווען אַרום א מיליאָן דאָלאַר.

די "קופּת חולים" האָט אין 1930 גע־האַט א מיטגליידערשאַפט פון 18,000, וועלכע האָבן ביינגעשטייערט 206,000 דאָלאַר. די הכנסה פון "קופּת חולים" איז געווען 303,805 און די הוצאות — 535,289 דאָלאַר.

דערציאונג און שול-וועזן

די צאָל קינדער, וואָס האָבן געלערנט אין די שולן וואָס שטייען אונטער דער אויפזיכט פון דערציאונגס דעפּאַרטמענט פון דער אידישער אגענטור איז אין סוף פון 1930, געווען 22,533. אין פאַרגלייך מיט דער צאָל 21,031 אידישע קינדער, וואָס האָבן געלערנט מיט א יאָר צוריק, די אידישע אגענטור האָלט איצט אַן 258 שולן און 897 לערער.

דער בודזשעט פון דעם דערציאונגס דעפּאַרטמענט פון דער אידישער אגענטור איז אין 1930 געווען 702,360 דאָלאַר, פון וואָס 50,500 דאָלאַר איז באַשטימט געווען פאַר ספּעציעלע אַרבעטער קורסן ביים עכנישן אינסטיטוט אין חיפה. דער בודזשעט פון דעם דערציאונגס דעפּאַרט־מענט פון דער אידישער אגענטור נעמט נים אריין דעם בודזשעט פון דעם דער־ציאישן אוניווערסיטעט. און אויך נים פאַרשיידענע פון דעם בודזשעט פון רעליגיעזע עטשנאַרן: די אידישע אגענ־טור — 426,880 דאָלאַר; די פאַלעסטינער רעגירונג — 95,875 דאָלאַר; פאַלעסטינער אידישע קאָלאָניזאַציע געזעלשאַפט "פּי־קאַ" — 20,225 דאָלאַר, און שכר לי־מוד — 151,380 דאָלאַר.

דער העבריאישער אוני־ווערסיטעט

אין דעם יאָר 1930 האָט זיך דער העב־ריאישער אוניווערסיטעט מער קאָנסאָלי־דירט ווי אויסבעבעסערט. צוליב דער אומ־זיכערער לאַגע אין לאַנד, זיינען אָפּגע־לייגט געווען פאַרשידענע נייע אונטער־נעמונגען ביים אוניווערסיטעט. דער בו־דזשעט פון אוניווערסיטעט איז אין דעם יאָר געווען 225,000 דאָלאַר אין פאַרגלייך מיט 260,000 דאָלאַר, וואָס דער בודזשעט האָט אויסגעמאַכט אין פריערדיקן יאָר. 177 סטודענטן און פרייע צוהערער האָבן זיך באַטייליגט אין די קורסן פון דעם אר־גייווערסיטעט. וועלכער האָט געהאַט 11 פּראָפעסאָרן, 15 "העקטשערערס" און 36 אסיסטענטן און אינסטרוקטאָרן.

אין פאַרלויף פון דעם דאָזיקן יאָר זיי־נען ביי דעם אוניווערסיטעט געשאַפן גע־וואָרן קאָטעדרעס פאַר אידישער געשיכטע פון מיטל־אַלטער און פאַר רבנישער ליטע־ראַטור. דער אַרבעטאַלעשער דעפּאַרט־מענט פון דעם רעזולטאַט וואָס מע־נענען ביים באַשולדיקן. אַ מענטש זיך דערמיט, אַז דער אַרבעטער דעפּאַרט־מענט פון דער